

(İstanbul 1306); *Kemal Bey'in Tercüme-i Hâli* (İstanbul 1326).

E) *Tercüme Eserleri. Tarîk-i Refâh, Franken'in Servet Hakkındaki Nesâ-yihî* (Saraybosna 1295); *Üç Yüzlü Bir Karı* (İstanbul 1294, Charles Paul de Kock'tan Ahmed Midhat'la beraber).

F) *Derlemeleri. Reşid Paşa Merhumun Bazı Âsâr-ı Siyâsiyyesi* (İstanbul 1289); *Numûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye* (İstanbul 1296); *Cümel-i Müntehabe-i Kemâl* (İstanbul 1299); *Muharrerât-ı Husûsiyye-i Âkif Paşa* (İstanbul 1301); *Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye* (Şinâsi'nin eserine 1764 atasözü ilâvesiyle, İstanbul 1302); *Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Siyâsiyat-Şinâsi, Kemal* (İstanbul 1303); *Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Edebiyat-Şinâsi* (İstanbul 1303); *Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Edebiyat-Kemal* (İstanbul 1304); *Tazarruât-ı Sinân Paşa* (İstanbul 1309); *Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Makâlât-Kemal* (İstanbul 1311); *Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr, Makâlât-Şinâsi* (İstanbul 1311).

Sahibi Olarak Çıkarıldığı Gazeteler. 1. *İbret* (Nâmık Kemal, Kayazâde Reşad, Menâpirzâde Nûri ile ortak, 7 Rebîulâhîr 1289 - 3 Cemâziyelâhîr 1289). Gazete kapatılıp ortakları çeşitli memuriyetlerle İstanbul dışına gönderildiğinden ancak on dokuz sayı çıkarılabilmektedir. 2. *Hadîka* (8 Ramazan 1289 - 8 Safer 1290). Elli dokuz sayı yayımlanmıştır. 3. *Sîrâc* (16 Muharrem 1290 - 11 Safer 1290). Ebüzzîyâ'nın Rodos'a sürülmesine kadar on yedi sayı çıkarılmıştır. 4. *Le Courier d'Orient* (Nisan 1909, Giampietri'nin veresiyle ortak). Fransızca olarak yayımlanan gazetenin bugün elde hiçbir nüshası yoktur. 5. *Yeni Tasvîr-i Efkâr* (31 Mayıs 1909 - 10 Mayıs 1910). 349 sayı yayımlanmıştır. Gazete örfî idare tarafından kapatıldıkça kısa sürelerle *Tasvîr-i Efkâr, Hak*, yine *Tasvîr-i Efkâr, İntihâb-ı Efkâr*, yine *Tasvîr-i Efkâr*, yine *İntihâb-ı Efkâr, Tefsîr-i Efkâr*, tekrar *Tasvîr-i Efkâr* adlarıyla yayımına devam etmiş, Ebüzzîyâ bu gazeteleri oğulları Talha ve Velid ile beraber Mayıs 1910 - 27 Ocak 1913 tarihleri arasında 649 sayı çıkarabilmiştir.

Sahibi Olarak Çıkarıldığı Dergiler. *Cüzdan* (İstanbul 7 Zilhicce 1289, Türk basın hayatında toplatılan ilk dergidir); *Muharrir* (İstanbul Muharrem 1293 - Safer 1295, sekiz sayı); *Mecmûa-i Ebüzzîyâ* (İstanbul 1 Ramazan 1297 - 2 Ramazan 1330, 159 sayı, on beş cilt).

Müdür Olarak Çalıştığı Gazeteler. *Terakkî* (1287 h.-1870; bu gazetenin ilâve-

leri olarak çıkan *Terakkî Eğlencesi* ve *Le-tâif-i Âsâr* adlı iki mizah dergisi ile *Terakkî Muhadderât* adlı kadın dergisi aynı zamanda Türkiye'de yayımlanan ilk mizah ve kadın dergileridir); *Bosna* (vilâyet gazetesi, 1295 h.-1878).

Ebüzzîyâ ayrıca *Rûznâme-i Ceride-i Havâdis, Tasvîr-i Efkâr* (Şinâsi'nin çıkardığı), *Hakâiku'l-vekâyi'*, *Diyojen, Çingiraklı Tatar* ve *Hayal* gazetelerinde çalışmış; *Ceride-i Askeriyye, İrtikâ, Ma'lûmat, Musavver Fen* ve *Edeb, Konya* (vilâyet gazetesi) ve *Asker* gibi gazetelerde de makaleler yayımlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, *Sicill-i Ahvâl Defterleri*, nr. 184, s. 146; Ebüzzîyâ Tefrik, *Makâme-i Tevkiyye*, İstanbul 1894, s. 1-14; a.mlf., *Yeni Osmanlılar Tarihi* (haz. Ziyad Ebüzzîyâ), İstanbul 1973-74, I-III, tür.yer.; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 109; Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1956), İstanbul 1985, bk. İndeks; M. Kaya Bilgegil, *Ziyâ Paşa Üzerinde Bir Araştırma*, Erzurum 1970, bk. İndeks; a.mlf., "Ebüzzîyâ Tefrik Bey'in İkinci Sultân Abdülhamîd'e Arzaları", *Yakın Çağ Türk Kültür ve Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar II*, Erzurum 1980, s. 163-245; Nâmık Kemal'in Mektupları (haz. Ömer Faruk Akün), İstanbul 1972, tür.yer.; Adnan Akgün, *Ebüzzîyâ Tefrik'in Mecmua-i Ebüzzîyâ'daki Hatıraları* (yüksek lisans tezi, 1987), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Âlim Gür, *Ebüzzîyâ Tefrik'in Hayatı, Dil, Edebiyat, Basın, Yayın ve Matbaacılığa Katkıları* (doktora tezi, 1990), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Rekin Ertem, *Elifbeden Alfabe*, İstanbul 1991, s. 111-116; *Terakkî*, nr. 193-195, İstanbul 2-4 Ağustos 1869; *Diyojen*, nr. 167, İstanbul 5 Kânunuevvel 1872; Mustafa Nihat Özön, "Ebüzzîyâ Tefrik", *Kalem*, I/3, İstanbul 1938, s. 105-109; I/4, s. 164-168; İhsan Sungu, "Ebüzzîyâ Tefrik", AA, V, 266-269; Fevziye Abdullah Tansel, "Ebüzzîyâ Tefrik", İA, IV, 100-103; R. Ekrem Koçu, "Ebüzzîyâ Mehmed Tefrik Bey", İst.A, IX, 4875-4881; Ziyad Ebüzzîyâ, "Ebüzzîyâ, Mehmed Tefrik", *TDEA*, II, 418-420.

ZİYAD EBÜZZİYÂ

EBVÂ

(الْبَوَا)

Hiz. Peygamber'in annesi Âmine'nin kabrinin bulunduğu yer.

Mekke - Medine yolu üzerinde Medine'ye daha yakın bir yer olup Bedir'den sonra Sukyâ ile Cuhfe arasında, Medine'ye yaklaşık 190 km. uzaklıktadır. Bu bölgede Damre ve Eslem kabileleri yaşıyordu. Bugün Râbiğ kasabasına bağlı bir köy olan Ebvâ, Âmine'nin kabrinin bulunduğu yer olması sebebiyle İslâm kaynaklarında çokça zikredilmiştir. Hz.

Muhammed altı yaşlarında iken Âmine, onun doğumundan önce vefat eden babasının Medine'de bulunan kabrini ve dedesi Abdülmuttalib'in annesi dolayısıyla ailenin dayıları sayılan Neccâr oğullarını ziyaret etmek üzere oğlu ve cariyesi Ümmü Eymen ile birlikte Medine'ye gitti. Medine'de bir ay kaldıktan sonra Mekke'ye dönerken Ebvâ'da vefat etti ve oraya defnedildi. Hz. Muhammed'in dadısı Ümmü Eymen Mekke'ye getirdiği Muhammed'i dedesi Abdülmuttalib'e teslim etti. Bazı rivayetlerde Abdülmuttalib'in de bu yolculuk sırasında onlarla birlikte olduğu kaydedilir.

Bugün Ebvâ'ya birkaç kilometre mesafede Ümmünnebi denilen mevkide olup bölge halkı tarafından Âmine'ye nisbet edilen kabrin etrafı basit şekilde taş yığınıyla çevrilmiştir. Kabrin üzerinde daha önce mevcut olduğu bilinen yapı ise son zamanlarda yıktırılmıştır.

Hiz. Peygamber'in Kureyşli müşriklere karşı düzenlediği ilk gazve, hicretin 2. yılı Safer ayında (Ağustos 623) gerçekleştirilen ve yörede bulunan Veddan köyüne izâfetle Veddan Gazvesi diye de anılan Ebvâ Gazvesi'dir (Buhârî, "Meğâzî", 1). Muhacirlerden oluşan yetmiş kişilik bir grupla Medine'den Ebvâ'ya kadar gelen Hz. Peygamber Kureyşlilerle karşılaşmadığından herhangi bir savaş olmamıştır. Bu gazve sırasında Resûl-i Ekrem Benî Damre kabilesiyle, birbirlerine saldırmamaları ve onların müslümanların düşmanlarıyla iş birliği yapmamaları konusunda bir antlaşma yapmıştır (Hamîdullah, s. 266-267).

Hicretin 3. (625) yılında bazı Kureyşliler Uhud Gazvesi için Mekke'den Medine'ye giderken Ebvâ'da konakladıklarında, Bedir'de katledilen yakınlarının intikamını almaya teşvik için, orduya katılan kadınların Hz. Peygamber'in eline düşmesi halinde kullanılmak üzere

Âmine'nin Ebvâ köyü yakınlarında bulunan kabri - Suudi Arabistan

Âmine'nin mezarını açıp kemiklerini yanlarında götürme fikrini ortaya atmışlardır. Hatta Ebû Süfyan'ın karısı Hind, bu kemiklerin her birinin esir olacak her insan için birer fidye olabileceği görüşünü ileri sürmüştür. Ancak Ebû Süfyan'ın ileri gelen Kureysliler'le görüşmesinden sonra böyle bir davranışın doğru olmayacağına karar verilmiştir (Vâkıdî, I, 206; Belâzürî, I, 95).

Hicretin 6. yılında (628) Hz. Peygamber Hudeybiye'ye giderken Ebvâ'ya uğradı ve, "Allah, annesinin kabrini ziyaret etmesi için Muhammed'e izin vermiştir" dedi. Sonra da annesinin kabrine gitti, kabri düzeltti ve ağladı; onun ağladığını gören sahâbîler de ağladılar. Kendisine niçin ağladığı sorulunca, "Annemin şefkat ve merhameti gözümün önüne geldi de onun için ağladım" cevabını verdi. Bu bilgiyi nakleden İbn Sa'd, Hz. Peygamber'in annesi için mağfîret dilemesine izin verilmemiş, fakat annesinin kabrini ziyarete müsaade edildiğini belirten bir hadisi nakleder (*et-Tabakât*, I, 116-117; hadis için bk. Müslim, "Cenâ'iz", 105, 106). Kâmil Miras, Hz. Peygamber'e istiğfar için izin verilmemesinin annesinin kâfir olarak öldüğü anlamına gelmediğini, Hz. Peygamber'in anne ve babasının peygamberlik dönemine yetişemeyen fetret ehlinde olduklarını belirtir (*Tecrid Tercemesi*, IV, 536-552; ayrıca bk. FETRET).

Ebvâ'da, Hz. Peygamber'in Vedâ hacca giden giderken namaz kıldığı Remâde Mes-cidi bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Megâzî", I, "Cihâd", 146; Müslim, "Cenâ'iz", 105, 106; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 2, 11-12, 206; II, 576, 577, 578; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 168; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 116-117; II, 8; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevve-re*, I, 117-120; Belâzürî, *Ensâb*, I, 94-95; Bekrî, *Mu'cem*, I, 102; III, 954; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, II, 184-188; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, I, 79-80; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 279-281; Fîrûzâbâdî, *el-Megâribü'l-mütâbe fî me'âlimi tâ-be* (nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1389/1969, s. 5-6; *Tecrid Tercemesi*, IV, 536-552; Diyarbekrî, *Târîhu'l-hamîs*, I, 229-238; Halebî, *İnsânü'l-uyûn*, II, 347; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 652; Muhammed Hamidullah, *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, Beyrut 1403/1983, s. 266-267; Köksal, *İslâm Tarihi* (Mekke), Ankara 1966, s. 62-63; a.e. (Mekke), 2. bs., II, 52-53, 55; a.e. (Medine), II, 30; III, 50; VI, 129; X, 230; Âtik b. Gays el-Belâdî, *Qalbü'l-Hicâz*, Mekke 1405/1985, s. 124-131; Muhammed Muhammed Hasan Şürâb, *el-Me'âlimü'l-esîre fî's-sünne ve's-sîre*, Dimaşk 1411/1991, s. 17; F. Buhl, "Ebvâ", *IA*, IV, 103; W. Montgomery Watt, "al-Abwâ", *El²* (Fr.), I, 173; Bekir Topaloğlu, "Âmine", *DIA*, III, 64.

MUSTAFA FAYDA

EBYÂRİ

(البياري)

Abdülhâdî Necâ b. Rıdvân
b. Muhammed el-Ebyârî
(ö. 1305/1888)

Mısırlı edip ve yazar.

1236 (1821) yılında Aşağı Mısır'da Garbiye vilâyetinde bulunan Ebyâr'da doğdu. İlk bilgileri babasından edindikten sonra Ezher'de tahsil gördü. Burada Muhammed ed-Demenhûrî, İbrâhim el-Bâcûrî, Muhammed İliş, İbrâhim es-Sek-kâ, Ahmed el-Mersafî gibi âlimlerden ders aldı. Kısa zamanda ilim ve faziletiyle kendisini kabul ettiren Ebyârî, Hidiv İsmâil Paşa tarafından çocuklarının eğitimiyle görevlendirildi. İsmâil Paşa'dan sonra oğlu Tefvîk Paşa da çocuklarını eğitime işini ona verdi, aynı zamanda kendisinin hususi imamı ve müftüsü olarak vazifelendirdi. Ebyârî, bu görevleri sırasında evinde ve Ezher Üniversitesi'nde ders vererek aralarında Hasan et-Tavîl ve Muhammed el-Besyûnî'nin de bulunduğu birçok ilim adamı yetiştirdi. 18 Zilkade 1305 (27 Temmuz 1888) tarihinde Kahire'de vefat etti.

Eserleri. Ebyârî'nin çeşitli konulara dair kırk dolayında eseri mevcut olup başlıcaları şunlardır: 1. *Nefhatü'l-ekmâm fî müşelleşi'l-kelâm*. Arapça'da üç hareke ile de okunabilen ve üç ayrı mânaya gelen kelimelere dairdir. *Hüsnü'l-be-yân fî nazmi müstereki'l-Kur'ân ve Tarfetü'r-rebî' fî nazmi envâ'il-bedî'* adlı eserleriyle birlikte basılmıştır (Kahire 1276). 2. *en-Necmü's-sâkıb fî'l-mu-ğâkeme beyne'l-Bircis ve'l-Cevâ'ib* (Kahire 1279). el-Cevâib matbaası sahibi Fâris eş-Şidyâk ile Bircîs matbaası sahibi Süleyman el-Harîrî et-Tünusî arasında dil konusunda uzun süre devam eden ilmî bir tartışma sebebiyle bu hususta hakemlik yapmak üzere yazdığı bir eserdir. 3. *Su'ûdü'l-me'âli li-su'ûdi'l-mu-ğâli* (I-II, Bulak 1282). Hidiv İsmâil Paşa'ya ithaf edilen eser Mısır kâhinleri, Hulefâ-yi Râşidîn ve insan vücudundaki ah-lât-ı erbaa (sarı safra, kara safra, balgam ve kan) konularını ihtiva eden giriş kısmından sonra kırk bir ilme dair meseleleri bunlarla ilgili lugazlarla ele alır. 4. *Neylül-emânî fî tavzîhi Muqaddime-ti'l-Kastallânî* (Kahire 1295, 1325; *İrşâ-dü's-sârî*'nin kenarında). Ezher'de Buhârî'nin *el-Câmî'u's-şâhih*'ini okuttuğu sırada dostları ve talebelerinin arzusu üzerine yazdığı bu eser, Kastallânî'nin

Şâhih-i Buhârî şerhi *İrşâdü's-sârî*'nin mukaddimesinin şerhi olup hadislerle meşgul olanların fazileti, hadisleri ilk tedvîn edenler, Buhârî ve *el-Câmî'u's-şâhih*'i-ne dair bilgileri ve önemli hadis terimlerini ihtiva etmektedir. 5. *el-'Arâ'isü'l-vâzîhatü'l-gurer* (Kahire 1299). Ca'fer b. Hasan el-Berzencî'nin Bedir ve Uhud gazvelerine katılan ashabın faziletine dair *el-Manzûmetü'l-Bedriyye* (Câli-yetü'l-keder bi-esmâ'i aşhâbi seyyidi'l-melâ'ike ve'l-beşer) adlı eserinin şerhidir. 6. *el-Fevâkihü'l-ceniyye fî'l-mül-tekaâtü'n-naşviyye* (Kahire 1300). Dil ve edebiyata dairdir. 7. *el-Şaşrû'l-meb-nî 'alâ havâşî'l-muğnî* (Kahire 1301). İbn Hişâm'ın (ö. 761/1360) gramere dair *Muğnî'l-lebîb* adlı eserine el-Emîrû'l-Kebîr'in yaptığı şerhin hâşiyesidir. 8. *el-Vesâ'ilü'l-edebiyye fî'r-resâ'ilü'l-Ah-debiyye* (Kahire 1301). İbrâhim el-Ahdeb ve diğer bazı kişilere yazdığı mektuplarla onların verdikleri cevapları ihtiva eder. 9. *Bâbü'l-fütûh li-ma'rifeti ahvâli'r-rûh* (Kahire 1304). Tasavvuf ve tevhide dair olup bazı felsefî konuları da içine alır. 10. *el-Mevâkibü'l-ilmîyye fî tav-zîhi'l-Kevâkibi'd-dürriyye* (Kahire 1304). Nahivle ilgili *el-Kevâkibü'd-dürriyye* adlı kitabını şerh mahiyetinde kaleme aldığı bir eserdir. 11. *el-Kelâm 'ale's-şûfiyye min Su'ûdi'l-me'âli*. *Su'ûdü'l-me'âli* adlı eserinin tasavvufa dair bir bölümü olup Fransızca tercümesiyle birlikte basılmıştır (Cezayir 1307).

BİBLİYOGRAFYA :

Ali Paşa Mübârek, *el-Hıta'tü't-Tevfikıyye*, Kahire 1990, VIII, 90-92; C. Zeydân, *Meşâhîrüş-şark*, Kahire 1903, II, 144-145; L. Şeyho, *el-Âdâbü'l-'Arabiyye*, Beyrut 1910, II, 88; Serkîs, *Mu'cem*, I, 358-361, 549; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 741-742; Zeki Mücâhid, *el-A'lâmü's-sarkıyye*, Kahire 1369/1950, II, 138-139; Keh-hâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, VI, 203-204; Zirik-lî, *el-A'lâm*, IV, 322-323; R. Y. Ebied, "al-Ab-yârî", *El² Suppl.* (İng.), s. 40.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

ECDÂBİ

(bk. İBNÜ'L-ECDÂBİ).

ECE BEY

(ö. 712/1312)

Sarı Saltuk Türkmenleri'nin reisi.

Trakya ve Balkanlar'da faaliyet gös-teren ilk Türkmen reislerinden olup kay-naklarda Ece Halil veya Halil Ece adıyla zikredilmektedir. Hacı Bektâş-ı Velî'nin